

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНГЛІЙСЬКИХ РОЗМОВНИХ КОНСТРУКЦІЙ З НАЗИВНИМ УЯВЛЕННЯ В ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ХІХ СТОЛІТТЯ**Наталія НОВОХАТСЬКА (Київ, Україна)**

У статті досліджуються особливості функціонування англійських розмовних конструкцій з називним уявлення у художніх текстах ХІХ століття, встановлюються їх типи, аналізуються засоби вираження.

The article investigates the functioning of the English conversational constructions with left dislocation in the texts of the XIX century, studies the types of the conversational constructions and analyzes the means of their representation.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями.

Однією із найважливіших проблем сучасної лінгвістичної науки є визначення специфіки розмовного мовлення, зокрема його синтаксичної структури [В.Д. Івшин, В.В. Бузаров, Н.Ю. Шведова], встановлення відмінностей між усним розмовним мовленням та репрезентацією на письмі [Кв. Кожевнікова, Г.М. Акімова], виділення ролі мовних та позамовних факторів у формуванні особливостей розмовних конструкцій [О.М. Олейнікова, Н.С. Валгіна], виокремлення типів розмовних побудов [Ю.М. Скребнев, О.А. Земська] як в одній мові, так і у різних. Попередні спостереження за цією проблематикою дають змогу стверджувати, що дослідження конструкцій з називним уявленням в англійському розмовному мовленні проводилося лише у синхронії, залишаючи поза увагою їх історичний розвиток.

Мета статті – визначити особливості функціонування англійських розмовних конструкцій з називним уявленням у художніх текстах ХІХ століття.

Завдання статті:

- проаналізувати підходи лінгвістів до визначення сутності конструкцій розмовного мовлення з називним уявленням;
- виявити специфіку розмовних конструкцій з називним уявленням в англійській мові ХІХ століття;
- визначити основні типи розмовних конструкцій з називним уявленням, засоби їх вираження та функції в англійських художніх текстах ХІХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом увагу дослідників конструкцій з називним уявленням зосереджено переважно на визначенні комунікативних функцій називного уявлення у дискурсі [4; 15] та на встановленні відмінностей у функціонуванні двох спеціалізованих прагматичних конструкцій англійського мовлення: Left Dislocation (конструкція, яка в українській мові відома під назвою “конструкція з називним уявленням”) та Topicalization (топікалізація) [5]. Окрім того, сучасні розвідки у цій сфері спрямовані на зіставлення конструкцій з називним уявленням у різних мовах (наприклад, Raquel Hidalgo [3] – англійській та іспанських мовах, Zwart Jan-Wouter [16] – англійській та голландській).

Наукові результати. Дослідники історичної граматики англійської мови [12] вважають, що англійська мова належить до найбільш вивчених мов світу, однак наголошують, що ХІХ століття потребує більш детальних та глибоких студій, оскільки раніше було недоцільним розглядати його як самодостатній період у розвитку сучасної англійської мови.

Конструкції з називним уявленням відносять до сегментованих конструкцій розмовного мовлення [4; 5; 7], в яких суб'єкт думки посідає ініціальне положення (ініціальна фраза), встановлюючи референційну тотожність із займенником у подальшому контексті (базова фраза). Уперше цей тип розмовних конструкцій в англійській мові виокремив J.Ross у 1967 році.

В англійській мові конструкція з називним уявленням відома під назвою *noun phrase prefaces co-referential to pronouns* [іменникова фраза, співвідносна займеннику] [11: 1074] або ж англ. *left dislocation* [1: 127], що буквально перекладається як *структура, зміщена вліво*. Так, Teun A. Van Dijk у своїй праці *Discourse as Structure and Process* [1: 127] докладно

розглядає таку конструкцію, визначаючи її як структуру, в якій іменна фраза, винесена в ініціальну позицію, змінюється на “займенникову копію” в іншій частині висловлення. Автор підкреслює, що існує два підходи до виокремлення конструкції з ініціальною іменною фразою та співвідносним займенником: 1) традиційний та 2) новаторський. Прихильники традиційного підходу [8; 5; 6] наполягають на розумінні її як монофразової структури. Представники ж іншої теорії [10] одностайні в тому, що конструкція з називним уявленням є комплексною інтеракцією, яка потребує участі у розмові більш ніж одного мовця. У даній статті розмовні конструкції з називним уявленням, вилучені з художніх текстів XIX століття, розглядаються як монофразові структури, оскільки вони не були зафіксовані у складі комплексної інтеракції.

Залежно від типу займенника, який встановлює референційну тотожність з іменником, англійські розмовні конструкції з називним уявленням, вживані у художніх текстах XIX століття, поділяються на два типи: 1) розмовні конструкції з особовим займенником та 2) розмовні конструкції з вказівним займенником.

У XIX столітті в англійській мові функціонували три відмінки займенників (називний, родовий та непрямої), які в свою чергу розвинулися від чотирьох (називного, родового, давального, орудного) на початку XIII століття, коли давальний та орудний відмінки злилися в одну форму [14]. Однак, у XIX столітті не було виділено конструкцій з називним уявленням, що встановлюють референційну тотожність з займенником у родовому відмінку, тому всі синтаксичні конструкції з називним уявленням та особовим займенником поділяються на два типи: а) розмовні конструкції із особовим займенником у називному відмінку та б) розмовні конструкції із особовим займенником у непрямої відмінку.

Типовою моделлю англійських розмовних конструкцій із називним уявленням була така: Adj + N + Pr (p), наприклад, англ. *Poor Isabella!--she is sadly taken away from us all!* [Austen, 103]. Прикметник може мати найвищий ступінь порівняння для інтенсифікації та відображення оцінки суб'єкта мовлення, наприклад, англ. *The stupidest fellow! He was afraid not even Miss Woodhouse*" [Austen, 94]. У таких конструкціях прикметник перебуває у препозиції до іменника. Іменник може бути власним або загальним (конкретним), натомість власні іменники в такій моделі конструкцій були більш вживаними в англійських текстах XIX століття.

Англійські розмовні конструкції з називним уявленням, утворені за моделлю Conj + N (p) + Pr (p), наприклад, англ. *"And Mrs. Perry and the children, how are they?"* [Austen, 134], характеризувалися топіком, вираженим власним іменником або означеним власним іменником та вказівним займенником (наприклад, *And that excellent Miss Bates!--such thorough worthy people!-- How are they, sir?"* [Austen, 135]. У цьому разі називний уявлення представлений двома ініціальними іменними фразами, референційно тотожними спільному особовому займеннику. Про існування такого типу конструкцій з називним уявленням згадував R. Hidalgo (в іспанській мові) та Cadiot, Barnes (у французькій мові).

Слід також наголосити, що англійським розмовним конструкціям були властиві моделі з називним уявленням, що склалися з N або N + N та займенника в називному відмінку. При цьому варто зауважити, що XIX століття стало початковим етапом формування такої моделі розмовних конструкцій, наприклад, англ. *Lord of the earth and sea, he bends a slave* [Austen, 93] (конкретний іменник) і, наприклад, англ. *The naiveté of Miss Smith's manners--and altogether--Oh, it is most admirable!* [Austen, 60] (абстрактний іменник).

Отож, у XIX столітті в англійській мові функціонували розмовні конструкції з називним уявленням з особовим займенником у називному відмінку, в яких ініціальна фраза була представлена наступними моделями: Adj + N + Pr (p), Conj + N (p) + Pr (p), N або N + N.

Англійські розмовні конструкції з особовим займенником у непрямої відмінку були виражені:

а) N + Pr (p) в непрямої відмінку, наприклад, англ. *"And the Psalms? I hope you like them?"* [Bronte, 50] та б) Adj + N + Pr (p) в непрямої відмінку, наприклад, англ. *Poor little creatures, how unhappy she would have made them!"* [Austen, 161]. Іменник також може позначатися власною назвою, наприклад, англ. *"That sweet, amiable Jane Fairfax!"* said Mrs.

John Knightley. "It is so long since I have seen *her*, except now and then for a moment accidentally in town! [Austen, 137], або загальною назвою, наприклад, англ. "Encouragement!- Sir, you have been entirely mistaken in supposing it [Austen, 176].

Розмовні конструкції з називним уявлення із вказівним займенником почали використовуватися мовцями у XIX столітті, наприклад, англ. *A new servitude! There is something in that [Bronte, 141], Thornfield! that, doubtless, was the name of her house: a neat orderly spot, I was sure; though I failed in my efforts to conceive a correct plan of the premises [Bronte, 145].* Як і в зазначених вище моделях синтаксичних конструкцій, ініціальна іменна фраза може бути виражена власним або загальним іменником (конкретним чи абстрактним) як у поєднанні з ад'єктивом, так і самотійно.

Основними функціями розмовних конструкцій з називним уявлення дослідники [2; 3] визначають 1) введення нового референта або 2) повторне введення раніше зазначеного референта. Е. Принс, в свою чергу, [13: 281 - 302] поділяє конструкції з називним уявлення на 3 типи залежно від функцій, притаманних кожному типу. Перший, що називається 'Simplifying' Left-Dislocation, полегшує сприйняття інформації. Другий, Poset Left Dislocations, вказує на відношення об'єкту до інших об'єктів дискурсу. Третій, Resumptive Pronoun Topicalization, виділяє топик та вживається замість топікалізації.

Аналіз конструкцій англійського розмовного мовлення сприяв встановленню наступних функцій розмовних побудов з називним уявлення XIX століття: 1) полегшення сприйняття нової інформації, 2) акцентуалізація референта та 3) емфатичне виокремлення ставлення мовця. Мовний матеріал XIX століття свідчить про досить стилізоване відображення на письмі конструкцій з називним уявлення, притаманних розмовному мовленню.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи вищезазначене, розмовні конструкції з називним уявлення були об'єктом наукових пошуків для ряду дослідників, проте вивчаючи ці конструкції на синхронічному етапі, було залишено поза увагою їх історичний розвиток. Англійські конструкції з називним уявлення XIX століття, як монофразові структури, поділяються на два типи: розмовні конструкції з особовим займенником та розмовні конструкції з вказівним займенником. В англійських конструкціях з називним уявлення іменна фраза, репрезентована наступними моделями: Adj + N + Pr (p), Conj + N (p) + Pr (p), N або N + N. + Pr (p) у називному відмінку і N + Pr (p) в непрямому відмінку чи Adj + N+ Pr (p) в непрямому відмінку, виносилася в ініціальну позицію з метою емфатичного наголошення референта та спрощення висловлення.

Перспективою подальшого дослідження є зіставлення функцій і структури конструкцій з називним уявлення в англійській та українській мовах та встановлення їх специфіки у наступних століттях.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Discourse as structure and process. Discourse studies: A multidisciplinary introduction / Edited by Teun A. Van Dijk. – Vol. 1. – London. Thousand Oaks. New Delhi: SAGE Publications, 1997. – 356 p.
2. Duranti A. Left-dislocation in Italian conversation / Duranti Alessandro, Elinor Ochs // Syntax and Semantics. – V.12. – P.377 – 416.
3. Foley W. Information packaging in the clause / William A. Foley, Robert D. Van Valin Jr. // Language Typology and Syntactic Description. – Cambridge: Cambridge University Press, 1985. – P. 282 – 364.
4. Geluykens R. On Left-Dislocation in English : From Discourse Process to Grammatical Construction / Geluykens Ronald. – Amsterdam / Philadelphia : Harbound, 1992. – V. XII. – 182 p.
5. Gregory L. M. Topicalization and Left-dislocation: A Functional Opposition Revisited / Gregory L. Michelle, Michaelis A. Laura. // Journal of pragmatics. – 2001. – Vol. 33. – P. 1–43.
6. Gregory Michelle L. Topicalization and left-dislocation : a functional opposition revisited / Michelle L. Gregory, Laura A. Michaelis // Journal of Pragmatics. – 2001. – V. 33, Issue 11. – P. 1665–1706.
7. HA Man Wah Maria. The Pragmatic Functions of Non-Canonical Word Orders. A Survey on Topicalization, Left Dislocation and Right Dislocation / HA Man Wah Maria, TSOI Wai Chuen Thomas, YEUNG Yu Jessica // Approaches to Discourse, 2006. – P. 1–21.
8. Haspelmath Martin. Coordination // Language typology and linguistic description/ Ed. by Timothy Shopen. – Second edition. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – P. 1–50.
9. Hidalgo R. Circle of Linguistics Applied to Communication / Hidalgo Raquel // Talk and text. Studies on spoken and written discourse. – 2000. – P. 31–50.

10. Keenan E. Foregrounding referents: a reconsideration of left dislocation in discourse / Keenan E. and Schieffelin B. // Proceedings of the 2nd Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society, 1976. – P. 240–257.
11. Longman Grammar of Spoken and Written English // Douglas Bitter, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan. – Pearson Education Limited, 1999. – 1204 p.
12. Merja Kytö. Nineteenth-Century English Stability and Change / Merja Kytö, Mats Rydén, Erik Smitterberg. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 316p.
13. Prince E. On the limits of Syntax, with reference to Topicalization and Left-Dislocation / Ellen Prince // Syntax and Semantics. – 1998. – V. 29. – P. 281–302.
14. Roberts P. A brief history of English / Paul Roberts // Understanding English, 1985. – P. 89-98.
15. Yael Z. Left and Right Dislocations: Discourse Functions and Anaphora. / Yael Ziv. // Journal of Pragmatics. – 1994. – V. 22. – P. 629–645.
16. Zwart Jan-Wouter. Where is syntax? Syntactic aspects of Left Dislocation in Dutch and English / Zwart Jan-Wouter // Syntax and Semantics. – 1998. – V. 29 : The limits of syntax. – P. 365-393.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Austen. J. Emma / Jane Austen. – Girlebooks, 2000. – 656 p.
2. Bronte Ch. Jane Eyre / Charlotte Bronte. – Girlebooks, 2007. – 774 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Новохатьська – аспірантка кафедри германського та порівняльного мовознавства Київського національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова.

Наукові інтереси: граматики англійської мови

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОД ЯК ПАРАМЕТР ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ МОДАЛЬНОЇ СФЕРИ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ (на матеріалі творів І.Багрянного)

Роман ПИКАЛЮК (Кіровоград, Україна)

У статті з позицій синергетичної методології розглядається вплив лінгвокультурного коду на формування модальної сфери прозового дискурсу І. Багрянного.

The influence of the lingvocultural code on the forming of the modal sphere of the I. Bahrianiy's prose discourse within the synergetic methodology is explored in the article.

Проблема модальності є однією з центральних у сучасних дискурсивних дослідженнях. Цій проблемі присвячені праці І.Р.Гальперіна, І.В.Смуцинської, В.М.Брицина, В.М.Мещерякова та ін. Дослідження модальності на рівні дискурсу виявляє інші, порівняно з реалізацією зазначеної категорії в реченні, принципи формування. Це послужило підставою для розмежування фразової й текстової модальності. З цього приводу В.М.Брицин зазначає: «Аналіз речення у дискурсі змушує стверджувати, що зафіксована засобами самої мови модальна семантика псевдоречень значно бідніша – через елімінацію «я» мовця – і являє собою певну типізацію відтінків модальних значень, властивих реченню – одиниці мовлення, модальна семантика яких формується не тільки всередині речення. Вона нерідко є конструктором цілого тексту або спирається на позатекстову інформацію» [4: 102]. Таким чином, дослідник робить акцент на тому, що модальність дискурсу не становить суму модально маркованих одиниць у ньому, і вказує на важливу роль зв'язків між ієрархічними одиницями у формуванні модальної рамки дискурсу. Подібну думку висловлює й М.Ф.Алефіренко: «Зіставлення понять «текст» і «дискурс» показало, що одним із найважливіших категорійних властивостей дискурсу є його здатність породжувати новий зміст, неадитивний семантиці мовних одиниць, які його складають» [1: 7]

Оскільки модальність дискурсу спирається на його системні властивості, то для її аналізу досить перспективним є застосування синергетичної парадигми досліджень. Синергетика акцентує свою увагу на аспектах самоорганізації та ієрархічної динаміки систем різного ступеня складності та різної природи, в тому числі й лінгвальних явищ, яким притаманна ознака системності. Синергетична методологія досліджень лінгвістичних явищ розроблена в працях І.О.Герман, О.О.Семенець, М.Ф.Алефіренка, Г.Г.Москальчук, Н.Л.Мишкіної та ін.

З позицій синергетичного підходу процес еволюції системи «являє собою чергування зон біфуркації (лат bifurcus – «двозубий, роздвоєний, вилоподібний»), тобто областей